

ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของเมืองมินบุรี

พรณี บัวเล็ก

สาขาวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เชิงท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของเมืองมินบุรี และศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นับแต่เริ่มต้นตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนต่าง ๆ ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์จนถึงการพัฒนาเข้าสู่สังคมผลิตข้าวและสังคมอุตสาหกรรมในปัจจุบัน งานวิจัยนี้ ใช้วิธีการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ที่มีการแบ่งช่วงระยะเวลาการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเริ่มต้น การตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มต่าง ๆ (สมัยต้นรัตนโกสินทร์ถึงทศวรรษ 2410) ระยะที่สอง สังคมการผลิตข้าว (ทศวรรษ 2420-2490) ในช่วงเวลานี้ ใน พ.ศ. 2445 มีการตั้งเมืองมินบุรี สังคมไทยเดินทางสู่การผลิตข้าวเพื่อการส่งออก และระยะที่สาม ระยะเข้าสู่สังคมเมืองอุตสาหกรรมและเป็นเมืองอยู่ในปริมณฑลของเมืองกรุงเทพฯ (พ.ศ. 2500-ปัจจุบัน) วิถีชีวิตของชาวนาค่อย ๆ หดไป ประชาชนได้ปรับตัวเข้าสู่เมืองใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นี้

คำสำคัญ: เมืองมินบุรี การตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงของเมือง

รับบทความ: 31 ตุลาคม 2566

แก้ไขเสร็จ: 26 มกราคม 2567

ตอบรับบทความ: 4 มีนาคม 2567

The History and Changes of Minburi

Punnee Bualek

Program of Geography and History for Tourism, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University

Abstract

The purpose of this research was to study the history and changes of Minburi since the beginning settlement of different ethnic groups from the early Rattanakosin Period to the rice productivity, and the industrial society at present. This research was a historical study which was divided into 3 phases including the initial phase, the second phase, and the third phase. As could be observed in the initial phase that the settlements of different groups of people were found in early Rattanakosin Period to the 1867. Upon the second phase: the rice production society (1877–1947), it could be observed in this period in 1902 that Minburi was settled as a city. As Thai society moved forward to rice production for export, there came the third phase: the industrial city and in the periphery of Bangkok (1957–present). Farmer's way of life could be observed to gradually disappeared while the people began to adapt to the modern urbanization arising in this area.

Keywords: Minburi City, Settlement, City Development

Received: 31 October 2023

Revised: 26 January 2024

Accepted: 4 March 2024

บทนำ

พื้นที่ที่เรียกว่า “เมือง มินบุรี” ในอดีตตั้งอยู่ในทุ่งแสลงแถบเหนือ ในอดีตเป็นทุ่งโล่ง ไม่มีชุมชนที่อยู่กันอย่างหนาแน่น มีเพียงชุมชนกลางป่าเพียงไม่กี่แห่งซึ่งไม่มีหลักฐานที่หนักแน่น หลังจากชุดคลองแสนแสบในสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2380-2384 รัฐบาลมีนโยบายที่จะใช้พื้นที่โล่งนี้เป็นที่สำหรับตั้งถิ่นฐานของเชลยศึกที่ไปกวาดต้อนมา กลุ่มคนที่สำคัญ คือ ลาวและมุสลิม ต่อมาเมื่อเกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจข้าวหลังทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ได้มีการอพยพผู้คนอีกหลายกลุ่มเข้ามาในพื้นที่โล่งนี้เพื่อทำการผลิตข้าว มินบุรีได้กลายเป็นพื้นที่ของสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีคนหลายกลุ่มคนอยู่อาศัย ได้แก่ ไทย มุสลิม ลาว จีน และมอญ

เมืองมินบุรี จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมท้องที่อำเภอคลองสามวา กับอำเภออื่น ๆ อีก 3 อำเภอ คือ อำเภอแสนแสบ อำเภอเจียรดับ อำเภอหนองจอก รวมเป็น 4 อำเภอ ตั้งเป็นเมืองขนานนามว่า “เมืองมินบุรี” ซึ่งหมายถึง “เมืองปลา” จัดตั้งในทุ่งแสลงแถบ ทั้งนี้เพื่อให้คู่กับ “เมืองธัญบุรี” แปลว่า “เมืองข้าว” ซึ่งจัดตั้งในทุ่งรังสิต เมืองทั้ง 2 ถูกจัดตั้งขึ้นมาโดยรัฐมุ่งหมายที่จะให้เป็นเมืองเศรษฐกิจใหม่ที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ ต่อมาใน พ.ศ. 2474 มีเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลจึงได้ทำการยุบจังหวัดมินบุรี และให้มาอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดพระนคร (กรุงเทพฯ) โดยมีฐานะเป็นอำเภอ แต่ยังคงมีเขตการปกครองเหมือนเดิม

การเปลี่ยนแปลงเขตท้องที่มีอีกหลายครั้ง ในที่สุดเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 รัฐได้ประกาศยกฐานะกิ่งอำเภอลาดกระบังขึ้นเป็นอำเภออีกครั้ง และเมื่อได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 มินบุรีจึงเปลี่ยนฐานะจากอำเภอมีฐานะเป็นเขตหนึ่งของกรุงเทพมหานคร และใน พ.ศ. 2540 ต่อมาเขตมินบุรีมีประชากรหนาแน่นและมีความเจริญเพิ่มขึ้น ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2540 กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศแยกพื้นที่ 5 แขวงทางด้านเหนือของเขตมินบุรีมาจัดตั้งเป็นเขตใหม่เพื่อประโยชน์แก่การปกครอง การให้บริการของรัฐ และความสะดวกของประชาชน และได้ใช้ชื่อเขตใหม่นี้ว่า เขตคลองสามวา

ในงานวิจัยนี้ ต้องการให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมืองมินบุรีในอดีตที่มีพื้นที่กว้างขวางมาก ครอบคลุมพื้นที่ในปัจจุบัน 4 เขตในปัจจุบัน คือ เขตมินบุรี เขตคลองสามวา เขตลาดกระบัง และเขตหนองจอก ซึ่งเป็นพื้นที่ชานเมืองของกรุงเทพฯ และกำลังพัฒนาไปสู่เมืองที่มีความเจริญมาก เรื่องราวของพื้นที่เมืองมินบุรีที่มีฐานะสำคัญในสมัยที่สังคมไทยเข้าสู่การผลิตข้าวเพื่อส่งออกและเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมและบริบทของสังคมยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจัง การศึกษานี้จะทำการเรียนรู้การพัฒนาของพื้นที่แห่งนี้

ภาพที่ 1 พื้นที่เมืองมีนบุรีในอดีต ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ 4 เขตของกรุงเทพฯ ได้แก่ คลองสามวา มีนบุรี ลาดกระบัง และหนองจอก

คำถามการวิจัย คือ ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของเมืองมีนบุรีเป็นเมืองอย่างไร และปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงเวลาคืออะไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของเมืองมีนบุรี และศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนับแต่เริ่มต้นตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนต่าง ๆ จนถึงการพัฒนาเข้าสู่สังคมผลิตซ้ำ และสังคมอุตสาหกรรมในปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ กลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่เมืองมีนบุรี ซึ่งประกอบด้วยคนหลายกลุ่มทั้งไทย มุสลิม ลาว มอญ และจีน

สมมติฐานของการวิจัย

งานวิจัยนี้เชื่อว่า ประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของมีนบุรีมาจากปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน คือ ภูมิณีเวตของพื้นที่ กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระดับประเทศ และนโยบายการพัฒนาเมืองของรัฐมีผลต่อการพัฒนาพื้นที่เมืองมีนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานชิ้นนี้เป็นงานวิจัยประวัติศาสตร์ที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ การสัมภาษณ์บุคคล ข้อมูลที่ได้มาจะถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อหาองค์ความรู้

เครื่องมือการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล หลักฐานชั้นต้นจากหน่วยงานทางราชการ ที่สำคัญคือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (หจช.) และสัมภาษณ์บุคคลโดยคัดเลือกแบบเจาะจง ผู้ที่มีความรู้เรื่องราวและมีประสบการณ์กับพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูล ตามกรอบเวลาที่ได้กำหนด โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ระยะเริ่มต้น การตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มต่าง ๆ (สมัยต้นรัตนโกสินทร์ถึงทศวรรษ 2410) ระยะที่สอง ระยะเข้าสู่สังคมผลิตข้าว (ทศวรรษ 2420–2490) และระยะที่สาม ระยะเข้าสู่สังคมเมืองอุตสาหกรรมและเป็นเมืองสมัยใหม่ปริมาณพลของเมืองกรุงเทพฯ (ทศวรรษ 2500–ปัจจุบัน)

ผลการวิจัย

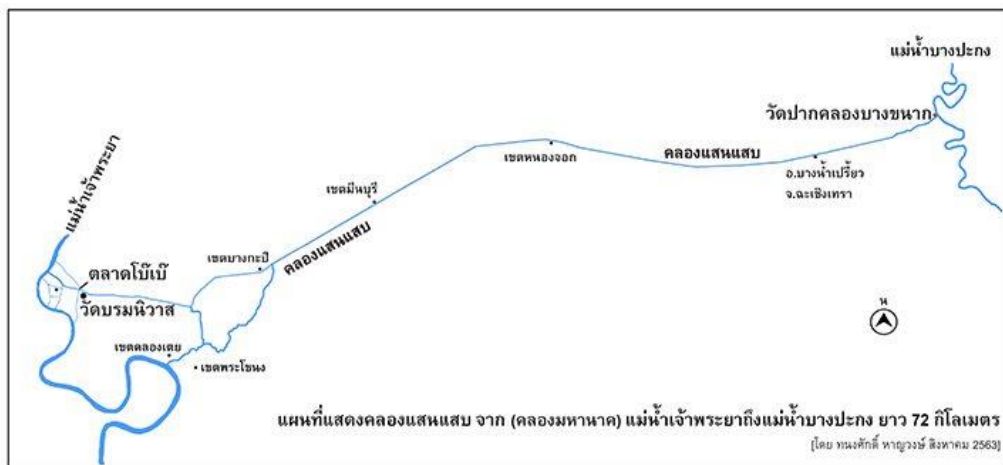
เรื่องราวของประวัติศาสตร์เมืองมีนบุรีมีดังนี้

1. **ระยะเริ่มต้น การตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มต่าง ๆ (สมัยต้นรัตนโกสินทร์ถึงทศวรรษ 2410)**
พื้นที่เมืองมีนบุรีอยู่ทางฝั่งตะวันออกของกรุงเทพฯ มีสภาพภูมิศาสตร์อยู่ในพื้นที่ดินดอนสามเหลี่ยมใหม่แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมที่จะทำเกษตรกรรม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2559) สภาพภูมิศาสตร์เดิมเป็นพื้นที่ป่าโปร่ง ป่าละเมาะ และป่าอ้อ ที่เป็นพื้นที่ราบมาจากเทือกเขาใหญ่ จังหวัดนครนายก เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาพันธุ์ ทั้งช้าง เสือ เก้ง กวาง จระเข้ เสือ นกหลากหลายสายพันธุ์และงู เป็นต้น อาณาเขตของพื้นที่ในระยะแรกนี้ ไม่มีการกำหนดเขตพื้นที่ที่แน่นอน มีฐานะเป็นทุ่งของหลวง มีเมืองรอบข้าง คือ ปทุมธานี สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา และนครนายก นอกจากนี้ยังเป็นที่อยู่อาศัยของนายพราน นักล่าสัตว์ที่ใช้ชีวิตอยู่กลางป่าเขา

การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้ชุมชนแรกเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2315 ในสมัยกรุงธนบุรี มีหลักฐานว่ามีการสร้างวัดโดยชาวบ้านร่วมใจกัน ปัจจุบัน คือ วัดแสนสุข (พ.ศ. 2315) เขตมีนบุรี ชุมชนนี้เป็นชุมชนชาวไทยไม่ได้ระบุว่ามาจากไหน เป็นวัดที่เกิดจากชุมชนกลางป่า ต่อมาในเขตหนองจอก มีการจัดตั้งชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่วัดทรัพย์สโมสรนิกรเกษมหรือวัดคู้ (พ.ศ. 2340) ในสมัยรัชกาลที่ 1 (สมคิด ทองลิมา และ บุญมา ศรีสุรเมธี, 2526)

การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีมากขึ้นสมัยรัชกาลที่ 3 รัฐได้นำกลุ่มเชลยศึกชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจากเวียงจันทน์ที่พักอยู่บางปะอิน อโยธยา มาไว้ที่บริเวณที่ปัจจุบันคือ วัดบำเพ็ญเหนือ บางชัน หลักฐานเรื่องราวของคนกลุ่มนี้ได้รับการบันทึกไว้ในการสร้างวัดในรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2367 ว่าชาวบ้านได้สร้างวัดพร้อมกับนิมนต์พระเจ้าอาวาสองค์แรกมาจากเวียงจันทน์มาด้วย (สมคิด ทองลิมา และ บุญมา ศรีสุรเมธี, 2526) ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2384 ถึง ทศวรรษ 2390 รัฐได้ย้ายทาสชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยปราบกบฏเวียงจันทน์ในปี พ.ศ. 2371 และถูกนำไปไว้ตามวังต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ มาไว้ที่ริมคลองแสนแสบ บริเวณที่อยู่ของชุมชนชาวลาวเดิมและใช้ชีวิตอยู่ด้วยการปลูกข้าวในพื้นที่ลุ่มด้านหลังที่อยู่อาศัย ใกล้เคียงกับพื้นที่นี้ยังมีหมู่บ้านของชาวมุสลิมเชลยศึกเช่นกัน (Lauriston & Lucien, 1978)

หลังจากรัชกาลที่ 3 ทรงชุดคลองแสนแสบ (พ.ศ. 2380-2384) โดยมีวัตถุประสงค์ของการชุดคลองเพื่อใช้ลำเลียงคน อาวุธและสิ่งของเพื่อใช้ในสงครามระหว่างไทยกับเขมรแล้ว รัฐบาลได้นำเชลยจากสงครามทั้งชาวลาวและมลายูมาไว้ที่นี่เพิ่มเติม จนเกิดการขยายตัวของชุมชนลาว และชุมชนมุสลิมไปตามริมคลองแสนแสบ กลุ่มชาวลาวจะมีจำนวนน้อยกว่าจะอยู่ในเขตพื้นที่บางชัน เป็นส่วนใหญ่ เรื่องบันทึกของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลาวมีน้อยจนในที่สุดไม่สามารถสืบต่อหลักฐานของคนเหล่านี้ได้ งานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้หลักฐานที่อยู่ในงานเรื่องบางชัน: ประวัติศาสตร์ สังคมและชุมชนชนบทในประเทศไทย ผู้ศึกษา คือ Lauriston and Lucien (1978) ที่กล่าวถึงการตั้งชุมชนลาวและการขยายตัวของชุมชนลาวที่บางชัน ส่วนชาวมุสลิมตั้งชุมชนยาวไปตามคลองแสนแสบ จนสุดลำคลอง

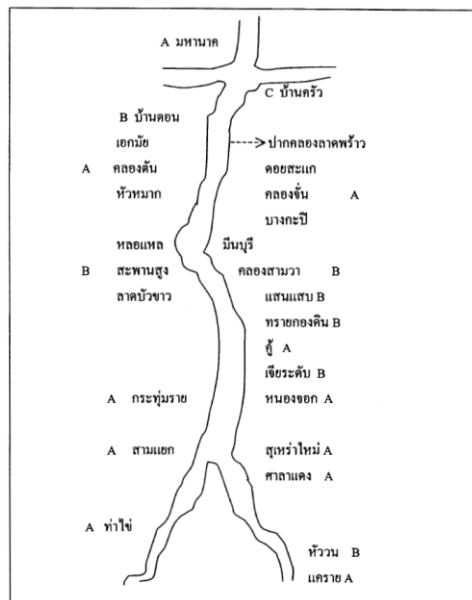

ภาพที่ 2 แผนที่คลองแสนแสบ

หมายเหตุ: จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_355137.

กลุ่มคนที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่มีนบุรีที่สำคัญต่อมา คือ มุสลิมจากภาคใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่รัฐไทย ทำสงครามกับรัฐมลายูทางใต้ในสมัยรัชกาลที่ 1 และ รัชกาลที่ 3 ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้เก็บข้อมูล เรื่องราวการตั้งชุมชนของชาวมุสลิมในเส้นคลองแสนแสบ 4 แห่งคือ ที่กระทุ่มราย (มาจากปัตตานี) ที่คู (มาจากปัตตานี) ที่เจียรระดับ (มาจากปัตตานี) และที่ทรายกองดิน (มาจากไทรบุรี) มุสลิม ทั้ง 4 ชุมชนนี้มีเรื่องเล่าการบุกเบิกพื้นที่ดินในคลองแสนแสบของบรรพบุรุษพร้อมกับการก่อสร้าง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ มัสยิดของแต่ละชุมชน การเข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้มาจากสงคราม และรัชกาลที่ 3 ทรงมีนโยบายที่ต้องการให้ย้ายเชลยศึกเข้ามาอยู่ที่ทุ่งแสนแสบภายหลังการชุดคลองแล้ว กลุ่มคนมุสลิมได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานไปตามลำคลองแสนแสบนับจากคลองตันไปจนถึงสุดคลองแสนแสบ ซึ่งขณะนั้นยังเป็นที่ว่างเปล่าและยังคงเป็นป่าละเมาะ การเข้ามาอยู่ที่แห่งนี้แม้ว่าเริ่มต้นด้วยความยากลำบากในเรื่องสภาพแวดล้อม แต่คนเหล่านี้ก็ยินดีกับการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่ ซึ่งทำให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตอย่างอิสระ โดยรัฐไม่ได้เข้ามาควบคุมอย่างเข้มงวด มุสลิมที่อยู่กระทุ่มราย

มีบันทึกเรื่องผู้นำเป็นแม่ทัพจากปัตตานีของตนที่พาผู้คนและครอบครัวออกเดินทางไปตามคลองแสนแสบเพื่อหาพื้นที่ ๆ เหมาะสมการตั้งถิ่นฐาน โดยเลือกกระท่อมรายซึ่งอยู่ห่างไกลที่สุดจากอำนาจรัฐไทยในขณะนั้น ด้วยเหตุผลต้องการใช้ชีวิตอย่างอิสระและสามารถปฏิบัติตามวัฒนธรรมและหลักศาสนาที่ตนนับถือ (สุวินัย สมันเลาะ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 สิงหาคม 2565)

ภาพที่ 3 การแบ่งกลุ่มมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ ที่กระจายตัว ตามแนวคลองแสนแสบในช่วงแรก A-มุสลิมจาก ปัตตานี และกลันตัน B-มุสลิมจากไทรบุรี C-มุสลิมจากเขมร

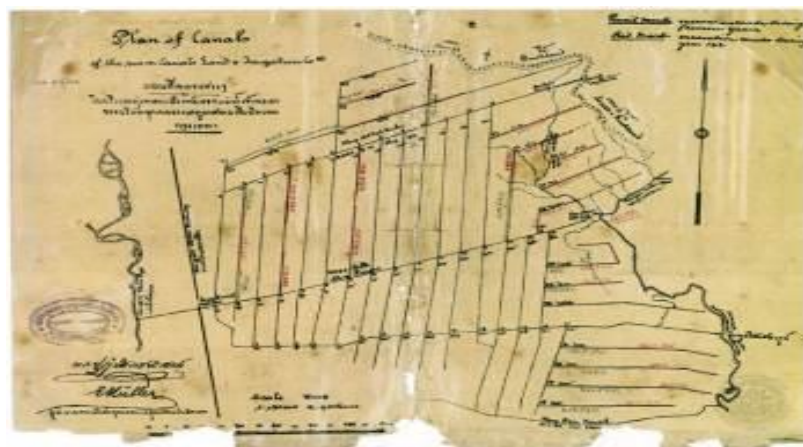
หมายเหตุ: จาก “วิถีชีวิตไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก” (31), โดย รัชณี ไผ่แก้ว, 2545, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ. 2398) ที่มีการเปิดประเทศเพื่อส่งข้าวออก สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นแรงกระตุ้นสำคัญ ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่เข้าไปทำมาหากินในทุ่งแสนแสบมากขึ้น มีทั้งชาวไทยและมอญอพยพมาจากหลายแห่ง มีหลักฐานการจัดตั้งวัดอยู่หลายแห่งด้วยกัน ได้แก่ วัดปลูกศรัทธา (พ.ศ. 2388) ชาวบ้านนิยมเรียกว่า วัดที่สี่และวัดปากบึง (พ.ศ. 2390) วัดลำต้อยติ่ง (พ.ศ. 2407) เดิมมีนามว่า วัดมงคลถาวรหรือวัดมอญ วัดลำพะอง (พ.ศ. 2408) วัดอุตะเถา (พ.ศ. 2410) วัดศรีสุขสถาพรราชวรวิหารศรัทธาธรรม (พ.ศ. 2410) ชาวบ้านเรียกว่าวัดศรีสุขหรือวัดคลองเก่า (สมคิด ทองสิมา และ บุญมา ศรีสุรเมธี, 2526) จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าในช่วงแรกนี้มีชุมชนตั้งถิ่นฐานกระจายไปทั่วทุ่งแสนแสบ เป็นวัดเล็ก ๆ ของชาวบ้านที่น่าจะมาจากชุมชนบริเวณรอบ ๆ ที่ต้องการขยายขยายหาที่ตั้งชุมชนและทำมาหากิน การตั้งถิ่นฐานจะเริ่มมีมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367-2393) และรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2393-2410) เมื่อรัฐมีนโยบายที่จะให้มีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่โล่งแห่งนี้อย่างชัดเจนมากขึ้น

2. ระยะที่สอง ระยะเข้าสู่สังคมผลิตข้าว (ทศวรรษ 2420-2490) สมัยรัชกาลที่ 5
เป็นระยะที่ผลิตข้าวเพื่อส่งออกเพิ่มขึ้นเห็นได้ชัดเจน ข้าวได้เข้ามาเป็นสินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญ

แทนการส่งออกน้ำตาล รัฐได้เห็นว่าข้าวเป็นช่องทางการหารายได้เพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ จึงมีนโยบายที่กระตุ้นให้เกิดการขยายตัวการผลิตข้าว ในปี พ.ศ. 2417 รัฐได้ออกพระราชบัญญัติสำหรับผู้รักษาเมืองกรมการเสนากำนัน เนื้อหาสำคัญคือให้ยกเว้นภาษีค่านาสำหรับการบุกเบิกที่รกร้างว่างเปล่า 3 ปี (เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ, เล่ม 8, 2478) และต่อมาปีประกาศพระราชบัญญัติการขุดคลองใน พ.ศ. 2420 เป็นแนวทางใหม่ที่ให้เอกชนและราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการขยายพื้นที่ทำนาอย่างเห็นได้ชัด โดยกำหนดว่า ราษฎรสามารถยื่นคำร้องเพื่อให้เกิดการขุดคลองต่อรัฐ และรัฐจะเป็นผู้สำรวจพื้นที่ที่เหมาะสม ประเมินราคาค่าขุดคลอง รวมทั้งทำการแบ่งพื้นที่นาให้ราษฎรครอบครอง โดยราษฎรที่จับจองที่นา 2 ฝั่งคลอง ซึ่งเป็นผู้รับผลประโยชน์โดยตรง ต้องช่วยออกค่าใช้จ่ายหรือเป็นแรงงานในการขุดคลอง รัฐบาลจะรับรองสิทธิในการจับจองพื้นที่นา แต่ต้องแสดงให้เห็นความก้าวหน้าในการพัฒนาพื้นที่นาของตนด้วย หากไม่มีการพัฒนาที่ดินรัฐก็สามารถยึดพื้นที่นาขึ้นคืนได้ รัฐบาลจะยกเว้นค่าภาษีต่อมาได้ขยายเป็น 5 ปี (เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ, เล่ม 9, 2478) พระราชบัญญัตินี้เป็นการกระตุ้นสำคัญที่ทำให้ราษฎรออกไปบุกเบิกพื้นที่นา ทำให้สังคมไทยเข้าสู่ยุคการผลิตข้าว

บริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม (The Siam Land Canals and Irrigation Company) เป็นบริษัทที่มีบทบาทในการพัฒนาที่ดินมากที่สุด โดยใน พ.ศ. 2432 บริษัทได้รับการผูกขาดการปรับปรุงที่ดินและการขุดคลองทั่วราชอาณาจักรภายในเวลา 25 ปี ภายใต้สัญญาที่ทั้งรัฐบาลและเอกชนที่จะเข้ามาดำเนินการปรับปรุงที่ดินและการขุดคลองต้องแจ้งให้บริษัทรับทราบก่อน และต่อเมื่อบริษัทจะสละสิทธิของตนแล้วบริษัทอื่น ๆ จึงจะสามารถดำเนินการได้ (จอห์นสตัน เดวิด บรูซ, 2530)

ภาพที่ 4 แผนที่การขุดคลองของบริษัทขุดคลองแลคูนาสยามในทุ่งตะวันออก แผนที่แสดงคลองขวางยาวไปสุดแม่น้ำนครนายก ด้านล่างคือคลอง 6 วา และคลองตัดลงจากคลอง 6 วา ที่เข้ามาในทุ่งแสนแสบ ซึ่งตัดเป็นเส้นคลองยาวไปจรดเส้นล่างคือคลองบางขนากหรือคลองแสนแสบเหนือ

หมายเหตุ: จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. พจ.ร.5 กษ.22 แผนที่คลองต่าง ๆ ในบริเวณทุ่งหลวงฝั่งตะวันออกแม่น้ำเจ้าพระยาของบริษัทขุดคลองแลคูนาสยามลิมิเตด พ.ศ. 2447

ใน พ.ศ. 2435 บริษัทชุดคลองแลคูนาสยามได้ยื่นโครงการขอปรับปรุงพื้นที่ฝั่งตะวันออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปทางบางปะกง โดยไปทางเหนือสายหนึ่งและไปทางใต้สายหนึ่ง เท่ากับระบบรังสิตทั้งหมดจะชุดคลองยาวถึง 1,720 กิโลเมตร (จอห์นสตัน เดวิด บรูซ, 2530) บริษัทขอพระบรมราชานุญาตชุดคลองตั้งแต่สระบุรี เมืองนครนายก เมืองฉะเชิงเทรา ตลอดทุ่งแสนแสบ แขวงกรุงเทพฯ เป็นคลองกว้าง 6 วา และคลองกว้าง 4 วา ฝั่งเหนือคลองรังสิต 19 สาย และฝั่งใต้ 22 สาย กับคลองขบคุนา 2 ตอน รวมเป็น 43 สาย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.ร.5 กษ.9.41 บริษัทชุดคลองแลคูนาสยาม พ.ย. 107.-4 ธ.ค. 118) การยื่นขยายโครงการชุดคลองของบริษัททำให้เกิดการพัฒนาที่ดินในทุ่งแสนแสบโดยเข้าไปชุดคลองในตำบลนี้ 24 คลอง

ความเจริญในเศรษฐกิจข้าวทำให้เกิดการตั้งเมืองมีนบุรีขึ้นมาใน พ.ศ. 2445 โดยรัฐให้ตั้งเมืองใหม่ขึ้นที่ “ทุ่งแสนแสบ” เพื่อให้มีการปกครองเจริญตามเมืองธัญบุรีที่ทุ่งรังสิต เมืองใหม่นี้ในตอนแรกประกอบด้วย 4 อำเภอ คือ อำเภอคลองสามวา อำเภอแสนแสบ อำเภอเจียรระดับ และอำเภอหนองจอก เมืองมีนบุรีอยู่ในฐานะเมืองที่ขึ้นอยู่กับการปกครองของกรุงเทพฯ ตามหลักการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล จนถึง พ.ศ. 2474 เมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศ เมืองมีนบุรีได้ถูกยุบไปเป็นฐานะอำเภอหนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองของกรุงเทพฯ

เศรษฐกิจข้าวทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคนเข้ามาจัดตั้งชุมชนชาวนาที่ มีทั้งชาวไทย มอญ ลาว มุสลิม และจีน ที่เข้าร่วมในกระบวนการผลิตและการค้าข้าว สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) ด้านการผลิต การตั้งเมืองมีนบุรี พ.ศ. 2445 ทำให้จำนวนพลเมืองที่เข้ามาในท้องทุ่งแห่งนี้มีมากขึ้น ราษฎรที่อพยพโดยมากมาจากนครเขื่อนขันธ์ เพราะชาวยุทธเมืองนครเขื่อนขันธ์มีที่นาในเมืองนี้มาก หลังจากได้ทราบข่าวว่ามีการตั้งเมืองจึงอพยพมาทำนาในที่ของตนและเช่าที่นาคนอื่นบ้าง ใน พ.ศ. 2446 อัตราการเพิ่มขึ้นจำนวนคนจาก 19,420 คน เป็น 34,596 คน พลเมืองเพิ่มขึ้นถึง 15,176 คน คิดเป็นร้อยละ 43.00 อัตราการเพิ่มขึ้นนี้เห็นได้อย่างชัดเจน แต่ในบางปีที่มีจำนวนพลเมืองและคนทำนาลดน้อยลง สาเหตุมาจากการทำนาไม่ได้ผลจึงมีการเคลื่อนย้ายคนระหว่างทุ่งแสนแสบและทุ่งรังสิต และเมื่อทำนาที่ทุ่งรังสิตไม่ได้ผลก็จะย้ายกลับมาที่ทุ่งแสนแสบอีกครั้งหนึ่ง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รายงานความเสียหายน้ำมาก น้ำน้อย (30 ต.ค. 2451-26 ส.ค. 2469))

ตารางที่ 1 รวมพื้นที่นาที่ทำในปีต่าง ๆ ในเมืองมีนบุรี

พ.ศ.	จำนวนคนทั้งเมือง (คน)	จำนวนคนทำนา (คน)	นาที่ทำได้ (ไร่)	นาเสีย(ไร่)	จำนวนเงินค่านา (บาท)
2445	19,420	17,479	236,546	27,218	88,704
2446	34,596	31,136	236,969	26,795	76,363
2447	30,849	27,765	170,362	93,402	63,885

ตารางที่ 1 (ต่อ)

พ.ศ.	จำนวนคนทั้งเมือง (คน)	จำนวนคนทำนา (คน)	นาที่ทำได้ (ไร่)	นาเสีย(ไร่)	จำนวนเงินค่านา (บาท)
2448	27,669	24,903	114,801	148,962	143,501
2449	21,180	19,063	169,884	93,880	212,355
2450	21,852	19,667	179,968	83,796	224,995
2451	22,049	19,845	125,228	138,535	156,785
2452	25,757	23,182	131,076	132,687	163,845
2453	29,694	13,938	116,955	146,808	144,723

ที่มา: (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5/1-ร.6/1 น.10.2 ซ/1 รายงานความเสียหายน้ำมากน้ำน้อย (30 ตค. 2451-26 สค.2469))

ตารางที่ 2 บัญชีการทำนาของ 6 จังหวัดในมณฑลกรุงเทพ ในพ.ศ. 2467-2468

จังหวัด	เนื้อที่การทำนา(ไร่)	ร้อยละ
1. พระนคร	160,408	13.83
2. ธนบุรี	111,831	9.64
3. สมุทรปราการ	220,062	18.98
4. พระประแดง	112,198	9.67
5. นนทบุรี	297,277	25.64
6. มีนบุรี	257,906	22.24
รวม	1,159,582	100.00

ที่มา: (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6.น.43/63 การช่วยเหลือราษฎรในการทำนา ทำสวนที่ต้องอุทกภัย เสียหายเพราะน้ำมากน้ำน้อย (22 สค.-26 สค.2468))

ข้อมูลจากตารางข้างบนจะเห็นได้ว่า มีนบุรีเป็นพื้นที่สำคัญของการทำนาในมณฑลกรุงเทพ เป็นอันดับ 2 รองจากนนทบุรี การบุกเบิกการทำนาอย่างจริงจังนับตั้งแต่ทศวรรษ 2420 เป็นต้นมา ประมาณ 50 ปี นาส่วนใหญ่ในเมืองมีนบุรีถือครองโดยชาวนา ในพ.ศ. 2453 จำนวนนาทั้งหมดมี 263,764 ไร่ ที่ดินส่วนใหญ่ถือครองโดยสามัญชนเกือบร้อยละ 80.00 ผู้มีบรรดาศักดิ์และพระคลังข้างที่ถือครองประมาณร้อยละ 20.00 บริษัทชุดคลองแลคูนาสยามถือครองเพียงร้อยละ 0.90 เท่านั้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5/1-ร.6/1 น.10.2 ซ/1 รายงานความเสียหายน้ำมากน้ำน้อย (30 ตค. 2451-26 สค.2469))

2) การค้าข้าว ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าชาวจีนที่เข้ามาทำหน้าที่นี้ การซื้อขายข้าวตลอดทางนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นไปจนถึงโรงสี พ่อค้าชาวเขาเปรียบชาวนาตลอด พ่อค้าได้กำไรในส่วน of ราคาทุกขั้นตอน แล้วยังกำไรจากเครื่องมือในการตวงข้าว พ่อค้าที่เข้ามาสัมพันธ์กับชาวนาสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม

กลุ่มแรก คือ พวกพ่อค้าซื้อข้าวและตักข้าว(พ่อค้าให้เงินหรือสิ่งของแก่ชาวนาไปก่อน แล้วมาเอาข้าวหลังเก็บเกี่ยวแล้ว) เป็นพ่อค้ารายเล็ก ๆ แต่เป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการค้าที่กระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ พ่อค้าพวกนี้สัมพันธ์กับชาวนา ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนจีน มีทั้งอยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ ก่อนที่จะปลูกข้าวจะมีพ่อค้านำของใช้ไปขายชาวนา ชาวนาไม่มีเงินจะซื้อเชื้อ โดยตีราคาข้าวแลก พ่อค้าพวกนี้ส่วนใหญ่มีทุนน้อยประมาณ 20 บาท แต่ได้กำไรมากถึงปีละ 200 บาท ถ้ามีทุนมากสามารถแลกข้าว ตักข้าวและให้ชาวนาซื้อ ปีหนึ่งจะมีรายได้ 400-500 บาท พ่อค้าพวกนี้จะใช้วิธีตักข้าวกับซื้อข้าวและแลกข้าวกับชาวนา พวกพ่อค้าแลกข้าวจะได้กำไรมากกว่าเพราะได้กำไรจากราคาส่งของแล้ว ยังได้กำไรจากการแลกสิ่งของกับข้าวด้วย ชาวนายากจนไม่ขายข้าวไม่ได้เพราะไม่มีกิน ถึงแม้ราคาข้าวถูกก็ขายและต้องใช้นี้ที่มีอยู่มาก

พ่อค้าอีกกลุ่มหนึ่ง คือ พวกพ่อค้าล่องเรือไปขายที่กรุงเทพฯ ต้องลงทุนมาก มีเงินทุนไม่ต่ำกว่า 2,000 บาท เมื่อแลกข้าวจากชาวนาแล้ว พ่อค้าแลกข้าวจะขายให้พ่อค้าล่องข้าวอีกทีหนึ่งเพื่อส่งข้าวเข้ากรุงเทพฯ ซึ่งจะจอดเรืออยู่ที่หน้าโรงสี ข้าวจะถูกถ่ายจากเรือที่หน้าโรงสี เรือพวกนี้ก็จะขายให้กับโรงสีเป็นการเอากำไรอีกชั้นหนึ่ง ถ้าขายให้กับโรงสีต้องเสียค่าแป๊ะเจี๊ยะหรือค่าปากถึงให้กับคนตวง ด้วยเหตุนี้พวกซื้อข้าวจากชาวนาจึงต้องคิดเอากำไรจากชาวนาก่อนที่จะมาขายข้าวให้โรงสี นอกจากค่าโสฬย์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5/1-ร.6/1 น.10.2 ข/1 รายงานความเสียหายน้ำมากน้ำน้อย (30 ต.ค. 2451-26 ส.ค.2469))

กลุ่มสุดท้าย คือ ผู้รับข้าวปลายทาง เจ้าของโรงสี ซึ่งจะตั้งอยู่ในทุก ๆ แหล่งปลูกข้าวตามท้องที่ต่าง ๆ โดยมากเจ้าของโรงสีจะไม่ออกไปรับซื้อข้าวเอง

3) ชาวนาเสียเปรียบพวกซื้อข้าวและโรงสี พวกพ่อค้าแลกข้าวซึ่งเป็นต้นทางที่สัมพันธ์กับชาวนาจะไม่บอกราคาข้าวที่แท้จริง และชาวนาจะไม่กล้าซักถามมากด้วยเกรงใจพ่อค้า ถึงแม้ว่าจะต้องถูกกดราคา เพราะเมื่อเวลาขัดสนก็ต้องไปยืมเงินพ่อค้าพวกนี้ ประมาณว่าพ่อค้าซื้อข้าวจะต้องเอากำไรอย่างน้อยเกินร้อยละ 10 บาท จากชาวนาไว้เป็นเบื้องต้นแล้ว คิดเป็นกำไรร้อยละ 55.00 นอกจากนี้พ่อค้าข้าวยังได้กำไรจากเครื่องมือการตวงที่ไม่ตรงกับมาตรฐาน มีขนาดใหญ่กว่าหรืออาจจะขนาดเล็กแต่กันหรือปากเครื่องมือตวงอาจจะลึกหรือสูงเกินไป (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5/1-ร.6/1 น.10.2 ข/1 รายงานความเสียหายน้ำมากน้ำน้อย (30 ต.ค. 2451-26 ส.ค.2469))

4) ปัญหาของชาวนา ส่วนสำคัญมาจากความประพฤติของชาวนาเอง เมื่อชาวนาได้เงินมาแล้ว โดยมากเอาไปเล่นการละเล่นต่าง ๆ เช่น หว่ย ถั่ว โป กัดปลา ชนไก่ ไฟ และซื้อเครื่องบริโภคนุ่งห่ม ซื้ออาหารรับประทาน คนที่จจะร่ำรวยหรือทำนาได้ผลมีเพียง 1 ใน 100 เท่านั้น ตามความเห็นของชาวนาเอง

5) **สภาพของพื้นที่ดินไม่เหมาะสม** หลังจากมีการทำทางรถไฟแล้วพื้นที่มีปัญหาสำคัญ คือ ที่อำเภอเมือง การมีทางรถไฟ 2 สายกันด้านบนและด้านล่าง ทำให้น้ำไม่สามารถระบายได้ดี คือ ทางด้านบนสายสระบุรี (พ.ศ. 2440) ส่วนทางด้านใต้คือทางรถไฟสายแปดริ้ว (พ.ศ. 2450) และยังมีประตุน้ำกันเส้นทางน้ำไหล คือ ประตูน้ำพระโขนง ประทุมวัน ท่าไข่ และบางเหี้ย การที่กักกันเส้นทางน้ำนี้ ทำให้การทำนาไม่ค่อยได้ผล ถึงหน้าแล้งดินก็ไม่แห้ง กลับมีหญ้ามามากทำให้ข้าวไม่งาม พอถึงช่วงเก็บเกี่ยวน้ำก็ยังคงมากอยู่ การที่จะแซ่่น้ำทั้งวันก็ทำไม่ได้ พื้นที่ที่มีน้ำขังตลอดเวลาทำให้สัตว์เสี่ยงล้มตาย เจ้าของนาชาดทุนก็ต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น

6) **ชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายในการทำนาสูง** ค่าเช่าที่ดินแพง อัตราค่าเช่ามีตั้งแต่ไร่ละ 2 บาท จนถึง 4.25 บาท เมื่อชาวนาถางที่รกร้างเพื่อทำนาแล้วเจ้าของมักเรียกที่นาคืนหรือเรียกค่าเช่าที่นาแพง ทำให้ไม่มีใครอยากจะทำนา จากรายงานการสำรวจของภาครัฐพบว่า ในการทำนา 50 ไร่ ชาวนาในเขตอำเภอเมืองต้องลงทุนในปีแรก 1,450 บาท ได้ข้าวไม่เกิน 20 เกวียน ขายข้าวได้ 1,000 บาท ชาวนาต้องขาดทุน 450 บาท ถ้าไม่ต้องเช่าที่นา หรือลงทุนค่ากระป๋อง เครื่องใช้ในปีหลัง ๆ โดยไม่มีอุบัติเหตุในผลผลิต ชาวนาจึงอยู่ได้ สิ่งที่ชาวนาต้องจ่ายมีทั้งค่าอาหาร ค่าแรงงาน ค่าเช่านา ค่าเช่ากระป๋อง ค่าปลูกเรือน ค่าเครื่องมือ ค่าเสนา(ภาษี) และค่าอุปกรณ์ต่าง ๆ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5/1-ร.6/1 น.10.2 ข/1 รายงานความเสียหายน้ำมากน้ำน้อย (30 ต.ค. 2451-26 ส.ค. 2469))

7) **เรื่องหนูกัดกินต้นข้าว** เป็นปัญหาสำคัญทำให้ข้าวชาวนาเสียหาย หนูกัดกินต้นข้าวตั้งแต่หัวนาหรือตกกกล้า ครั้นข้าวท้องหญ้างอกขึ้นใหญ่มากขึ้น กว่าจะตลอดหน้าข้าวหลายเดือน ความเสียหายจะเกิดขึ้นมากมาย

8) **ชาวนาต้องเสียภาษีแลพันธนาการต่าง ๆ กับรัฐ** ได้แก่ อากรค่านา เงินค่ารัฐูปราการ ภาษีค่าน้ำ และภาษีเรือ อากรนาสำหรับที่ประเมินส่วนใหญ่เป็นนาเอกโดยเฉพาะที่อำเภอเมืองทำให้ชาวนาชาดกำลังใจที่จะทำนา ปลอยให้นาเป็นที่รกร้าง นอกจากนี้แรงงานในวัยทำงานต้องถูกเกณฑ์เป็นทหาร เหลือแต่คนชราและผู้หญิงก็ไม่ค่อยทำนา ในการทำนาจึงต้องเสียค่าลูกจ้าง เสียค่าไสหุ่ย จึงมักทอดอยเพราะไม่มีกำลัง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5/1-ร.6/1 น.10.2 ข/1 รายงานความเสียหายน้ำมากน้ำน้อย (30 ต.ค. 2451-26 ส.ค. 2469))

การที่ชาวนาต้องเลี้ยงต่อการขาดทุนสูงมาก เสียเปรียบพ่อค้าและต้องเสียทั้งค่าใช้จ่าย กำลังคนให้กับรัฐ สิ่งเหล่านี้ได้สร้างปัญหาหนี้สินเรื้อรังให้ชาวนาในทุกแสนสับอย่างไรก็ตาม การรวมอยู่ของสังคมชาวนาที่มีหลากหลายชาติพันธุ์ไม่ได้สร้างความขัดแย้งที่รุนแรง แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้แต่ละกลุ่มสามารถใช้ชีวิตและอยู่ร่วมกันได้

3. ระยะเข้าสู่สังคมเมืองอุตสาหกรรมและเป็นเมืองสมัยใหม่ปริมาณพลของเมือง กรุงเทพฯ (พ.ศ. 2500-ปัจจุบัน)

วิถีชีวิตชาวนาของชาวนาทุ่งแสนแสบที่มีความหลากหลายหลายชาติพันธุ์ได้เปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าทศวรรษ 2500 พื้นที่เมืองมีนบุรีได้รับการพัฒนาในโครงการใหญ่ ๆ หลายโครงการ ทั้งของรัฐและเอกชนมีทั้งภาคการผลิต การคมนาคมและภาคการศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถขยายขยายสร้างโครงการใหม่ ๆ ได้ ทางด้านการศึกษา นับตั้งแต่จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรรมเจ้าคุณทหารลาดกระบังใน พ.ศ. 2513 ซึ่งต่อมาใน พ.ศ. 2528 ได้ยกระดับขึ้นเป็น “สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “พระจอมเกล้าลาดกระบัง” (สถาบันเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2566) ใน พ.ศ. 2519 วิทยาลัยช่างศิลป์ได้เข้ามาใช้ที่ดินของโรงเรียนเกษตรเจ้าคุณทหารและก่อตั้งเป็นวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่ง ใน พ.ศ. 2521 (วิทยาลัยช่างศิลป์, 2566) โครงการขนาดใหญ่อีกโครงการหนึ่ง คือ การจัดสร้างสนามบินสุวรรณภูมิ เดิมชื่อสนามบินหนองงูเห่า โครงการนี้มีการวางแผนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 การดำเนินโครงการนี้มีการเวนคืนที่ดินที่อยู่รอบ ๆ สนามบินถึง 20,000 ไร่ ในช่วง พ.ศ. 2506-2516 เป็นเวลา 10 ปี โครงการยืดเยื้อ กว่าจะได้ลงมือก่อสร้างอย่างจริงจังใน พ.ศ. 2543 และเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2545 (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่เหล่านี้ทำให้มีการเวนคืนที่ดินจำนวนมาก ซึ่งสร้างผลกระทบกับนิเวศวิถีชีวิตสังคมเกษตรแบบเดิม

พื้นที่เมืองมีนบุรีได้ถูกวางให้อยู่ในเขตการพัฒนาอุตสาหกรรม ใน พ.ศ. 2515 มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมบางชันซึ่งเป็นนิคมอุตสาหกรรมแห่งแรกของประเทศไทยและต่อมาใน พ.ศ. 2519 ได้จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง ซึ่งเป็นนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่แห่งที่สองของประเทศ ได้ถูกจัดตั้งขึ้นที่เมืองมีนบุรีเช่นกัน การพัฒนาด้วยโครงการขนาดใหญ่ได้นำทั้งคนและการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามาสู่พื้นที่นี้ ถนนหลายสายถูกตัดเข้ามาในพื้นที่เพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานของโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งการสร้างหมู่บ้านจัดสรรขึ้นหลายแห่งมีทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่ที่มีในทุกพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ได้เปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมไปสู่พื้นที่อุตสาหกรรม

ความเข้มข้นในการพัฒนาของรัฐมีมากขึ้นโดยเฉพาะหลังจากที่รัฐมีนโยบาย เรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งตะวันออก พื้นที่เมืองมีนบุรีถูกกำหนดให้เป็นจุดตั้งวางโกดังคลังสินค้าเพื่อลำเลียงต่อไปในภาคตะวันออกแหลมฉบัง ใน พ.ศ. 2537 ได้มีการจัดตั้งสถานีบรรจุและแยกกล่องสินค้าลาดกระบัง (ICD) (Inland Container Depot) คือ สถานีตู้สินค้าที่มีพิธีการศุลกากรทั้งสินค้าขาเข้าและสินค้าขาออกหรือที่เรียกว่า โรงพักสินค้าเพื่อตรวจปล่อยของขาเข้าและบรรจุของขาออกที่ขนส่งด้วยตู้คอนเทนเนอร์นอกเขตท่าเทียบท่าเรือ ซึ่ง ICD ลาดกระบัง เป็นสถานีรถไฟชั้นพิเศษของการรถไฟแห่งประเทศไทยที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้นำเข้าและผู้ส่งออก

ในกิจกรรมทุกอย่างเกี่ยวกับสินค้าประเภทตู้คอนเทนเนอร์ ทั้งขาเข้าและขาออก เสมือนท่าเรือบก ตั้งอยู่ในเขตลาดกระบัง มีเนื้อที่จำนวน 645 ไร่

ภาพที่ 5 การขนส่งตู้ระหว่าง ICD ลาดกระบังไปยังท่าเรือแหลมฉบัง

หมายเหตุ: จาก <http://www.lissom-logistics.co.th/articles-details>

จากภาพด้านบนที่แสดงการขนส่งจากลาดกระบังไปยังแหลมฉบัง แสดงผลกระทบจากการใช้พื้นที่ในบริเวณรอบ ๆ เป็นอย่างมาก หลังจากจัดตั้งสถานี ICD แล้ว พื้นที่นาลาดกระบังและบริเวณใกล้เคียงได้ทั้งถูกเวนคืน และถูกซื้อขายเป็นที่ตั้งจุดพักสินค้าและที่จอดรถสำหรับขนส่งสินค้า

การพัฒนาพื้นที่เมืองมีนบุรีเดิมจากเมืองเกษตรกรรมให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรม และเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของเมืองหลวงในเรื่องที่อยู่อาศัย มีหมู่บ้านจัดสรรทั้งขนาดใหญ่ และขนาดเล็กเกิดขึ้นมากในที่เคยเป็นพื้นที่ทำนา โครงการหมู่บ้านเหล่านี้รองรับทั้งคนที่ทำงานในเมือง และคนที่เข้ามาทำงานในนิคมอุตสาหกรรม ในปัจจุบันการพัฒนาเมืองด้วยการสร้างเส้นทางรถไฟฟ้าเชื่อมโยงทุกมุมเมืองของกรุงเทพฯ ทำให้พื้นที่เมืองมีนบุรีเป็นส่วนหนึ่งของเมืองหลวง

อภิปรายผลการวิจัย

งานชิ้นนี้สามารถเป็นตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และการตั้งถิ่นฐานของผู้คน นับตั้งแต่เริ่มต้นเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ป่า จนพัฒนาเข้าสู่เศรษฐกิจเพื่อการค้าการผลิตข้าว และอุตสาหกรรม โดยแบ่งการพัฒนาเป็น 3 ช่วงเวลา

การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ช่วงเวลามาจากปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน คือ ด้านภูมิณีเวศของพื้นที่ ด้านนโยบายการพัฒนาเมืองของรัฐในช่วงต่าง ๆ ด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระดับโลก และชาติและพื้นฐานของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน เมืองมีนบุรีตั้งอยู่ในภูมิณีเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ อยู่ในดินดอนสามเหลี่ยมเจ้าพระยา การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระยะแรกมาจากนโยบายของรัฐ ในรัชกาลที่ 3 รัฐเริ่มเข้ามาขุดคลองแสนแสบเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการทำสงครามกับเขมร หลังจากขุดคลองแสนแสบ รัฐได้ใช้พื้นที่นี้เป็นรองรับเชลยสงคราม

ที่กวาดต้อนมาทั้งจากทางมลายูและลาว ต่อมาพลังการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงมาจากการค้าระหว่างประเทศ และรัฐต้องการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่การผลิตข้าวเพื่อส่งออก รัฐได้ใช้พื้นที่นี้เป็นแหล่งผลิตข้าวขนาดใหญ่ของประเทศ เพื่อสนองกับนโยบายนี้โดยรัฐได้ตั้งเมืองมินบุรีใน พ.ศ. 2445 กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วยหลายชาติพันธุ์ทั้งไทย ลาว มุสลิม มอญและจีน และเมื่อประเทศต้องการพัฒนาเข้าสู่ประเทศอุตสาหกรรมหลังทศวรรษ 2500 จนไปสู่อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก พื้นที่เมืองมินบุรีถูกใช้เป็นพื้นที่ตอบสนองนโยบายนี้ของรัฐเนื่องจากมีพื้นที่ตั้งที่สามารถเชื่อมต่อกับท่าเรือขนาดใหญ่ คือ แหลมฉบังได้ พร้อมกับการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของกรุงเทพฯ

งานวิจัยชิ้นช่วยขยายความรู้ ให้กับงานวิจัย 2 ชิ้น คือ เรื่อง บางชัน: ประวัติศาสตร์สังคมและชุมชนชนบทในประเทศไทยของ Lauriston and Lucien (1978) และ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์และสถานการณ์ของพื้นที่เกษตรกรรมฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครท่ามกลางกระแสความเป็นเมืองของ วชิร สอแสง และ ดนัย ทายตะคุ (2555) งานทั้ง 2 นี้เน้นการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่บางชัน งานวิจัยชิ้นนี้ขยายขอบเขตพื้นที่การศึกษาที่กว้างกว่าเดิม ทำให้เข้าใจเรื่องราวของภาพรวมเมืองมินบุรีและกลุ่มคนหลายชาติพันธุ์ที่เข้ามา นอกจากนี้ยังทำให้เห็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชนบทไทยและการพัฒนาของเมืองกรุงเทพฯ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. งานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำไปใช้ในการเรียนวิชาท้องถิ่นศึกษา และการศึกษาเรื่องราวของทุ่งแสนแสบ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของเมืองมินบุรีและกรุงเทพฯ
2. งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเมืองและส่งเสริมทางวัฒนธรรม ทั้งเขตคลองสามวา ลาดกระบัง มินบุรีและหนองจอก พื้นที่เขตทั้ง 4 มีการพัฒนาทางประวัติศาสตร์มีความหลากหลายชาติพันธุ์ร่วมกัน มีวิถีชีวิตเดิมเป็นสังคมชาวนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีงานวิจัยที่ศึกษาในแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่มวัฒนธรรมที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและศึกษาการเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมหลังทศวรรษ 2500 จนถึงปัจจุบันมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จอห์นสตัน เดวิด บรูซ. (2530). สังคมชนบทและภาคเศรษฐกิจข้าวของประเทศไทย 2423-2473. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- รัชนี ไผ่แก้ว. (2545). *วิถีชีวิตไทยมุสลิมชุมชนหนองจอก* [วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- วชิร สอแสง และดนัย ทายตะคุ. (2555). การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์และสถานการณ์ของพื้นที่เกษตรกรรม ฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครท่ามกลางกระแสความเป็นเมือง. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 8(1): 1-19.
- วิทยาลัยช่างศิลป์. (2566, 7 กรกฎาคม). *ประวัติโรงเรียนช่างศิลป์*. www.bpi.ac.th
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2559). *สังคมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา: พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง*. มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- สถาบันเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. (2566, 4 กรกฎาคม). *ประวัติคณะเทคโนโลยีการเกษตร*. www.agrikmitlalumni.com
- สมคิด ทองลิมา และบุญมา ศรีสุรเมธี. (2526). *ประวัติวัดทั่วพระราชอาณาจักร เล่ม 2. กรมพุทธศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ* กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566, 4 กรกฎาคม). *สนามบินสุวรรณภูมิ 45 ปีที่รอคอย*. <https://www.nesdc.go.th>
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2563, 11 ตุลาคม). *คลองแสนแสบคือคลองมหานาคกรุงเทพเชื่อมคลองบางขนาก ฉะเชิงเทรา*. https://www.matichonweekly.com/column/article_355137
- เสถียร ลายลักษณ์, บุญเรือง นาคินพคุณ และบุญธรรม ศิริฤทธิ์ (รวบรวม). (2478). ประชุมกฎหมายประจำศก จศ. 1230-1236 (พ.ศ. 2411-2417) เล่ม 8 พ.ศ. 2478. กรุงเทพฯ.
- เสถียร ลายลักษณ์, บุญเรือง นาคินพคุณ และบุญธรรม ศิริฤทธิ์ (รวบรวม) (2478). ประชุมกฎหมายประจำศก จ.ศ. 1237-1239 (พ.ศ. 2418-2420) เล่ม 9. กรุงเทพฯ.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ผจ.ร.5 กษ. 22 แผนที่คลองต่าง ๆ ในบริเวณทุ่งหลวงฝั่งตะวันออกแม่น้ำเจ้าพระยาของบริษัทชุดคลองแลคูนาสยามลิมิเตด พ.ศ. 2447.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 กษ.9.41 บริษัทชุดคลองแลคูนาสยาม พ.ย. 107.-4 ธ.ค. 118.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6.น.43/63 การช่วยเหลือราษฎรในการทำนา ทำสวนที่ต้องอุทกภัยเสียหายเพราะน้ำมากน้ำน้อย (22 ส.ค.-16 ส.ค. 2468).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5/1-ร.6/1 น.10.2 ซ/1 รายงานความเสียหายน้ำมากน้ำน้อย (30 ต.ค. 2451-26 ส.ค. 2469).
- Lauriston, S., & Lucien, M. H. (1978). *Bang Chan: Social History of a Rural Community in Thailand*. Cornell University Press.
- Lissom Logistics. (2566, 7 กรกฎาคม). *การขนส่งตู้ระหว่าง ICD ลาดกระบังไปยังท่าเรือแหลมฉบัง และท่าเรือแหลมฉบังมายัง ICD ลาดกระบัง ขนส่งทางรถไฟทำอย่างไร?*. <http://www.lissom-logistics.co.th/articles-details>